

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2012. Цей переклад було замовлено за підтримки Цільового фонду «Права людини» Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Він не є зобов'язальним для Суду. Для отримання додаткової інформації див. повне посилання на авторське право в кінці цього документу.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

Інформаційний бюлетень практики Суду № 98

Червень 2007

Folgerø та інші проти Норвегії [ВП] - 15472/02

Рішення від 29.06.2007 [ВП]

Стаття 2 Протоколу № 1

Право на освіту

Відмова в повному звільненні від уроків християнства, релігії та філософії в державних початкових школах: *порушення*

Стаття 9

Стаття 9-1

Свобода совісті

Свобода релігії

Свобода думки

Відмова в повному звільненні від уроків християнства, релігії та філософії в державних початкових школах: *порушення*

Факти: заявники, члени Асоціації гуманістів Норвегії, мали дітей, які ходили до початкової школи на момент оскаржуваних подій. У 1997 році навчальну програму норвезьких початкових шкіл було змінено, а два окремі предмети - християнство та філософія життя - були замінені одним предметом, що охоплював християнство, релігію та філософію та який був відомим під

назвою «ХРФ» («KRL»). Цей предмет повинен був охопити вивчення Біблії та християнства у формі культурної спадщини та євангелічно-лютеранської віри (офіційної державної релігії в Норвегії, яку сповідують 86% населення); інших християнських конфесій, інших світових релігій та філософій, етики та філософії. За колишньою системою, батьки могли клопотати про звільнення своєї дитини від уроків християнства. Однак за Законом про освіту 1998 року учень міг бути звільнений лише від тих частин ХРФ, які, на думку батьків, були з точки зору їхньої власної релігії чи філософії життя навчанням іншій релігії або приєднанням до іншої філософії життя. Заявники та інші батьки вчинили невдалі спроби повного звільнення своїх дітей від ХРФ.

У травні 2006 року Палата, якій була призначена справа, поступилася юрисдикцією на користь Великої палати.

Право: скаргу батьків за статтею 9 Конвенції та статтею 2 Протоколу № 1 слід розглянути за останнім положенням, яке спеціально стосувалось сфери освіти.

Метою запровадження ХРФ було забезпечення шляхом спільного викладання християнства, інших релігій та філософій відкритого та вільного шкільного середовища. Ця мета чітко узгоджувалась із принципами плюралізму та об'єктивності, втіленими в статті 2 Протоколу № 1.

Відповідні положення Закону про освіту 1998 року приділяли особливу увагу передачі знань не тільки про християнство, але й про інші світові релігії та філософії. Мета полягала в уникненні сектантства та розвитку міжкультурного діалогу та взаєморозуміння шляхом радше об'єднання учнів в рамках одного загального предмета, ніж дозволу на повне звільнення, яке могло б призвести до розосередження учнів на підгрупи, що виявляють інтерес до різних тем.

Той факт, що уроки християнства представляли собою більшу частину навчальної програми порівняно з уроками про інші релігії та філософії, не міг сам по собі призвести до проблеми за статтею 2 Протоколу № 1. У силу місця, яке християнство посідає в національній історії та традиції Норвегії, це питання повинно розглядатися як таке, що підпадає під свободу розсуду держави в плануванні та розробці навчальних програм.

Тим не менш, очевидним було те, що перевага надавалась християнству, зокрема, шляхом посилення на так зване «положення про християнську мету освіти» в Законі про освіту 1998 року, згідно з яким мета початкової та середньої освіти повинна узгоджуватись та взаємодіяти з сімейним вихованням, зокрема, щоб допомогти надати учням християнське та моральне виховання. Різниця в наголосі була також відображена в формулюванні, використаному в законодавстві. Крім того, приблизно половина тем, що входили до навчальної програми, стосувалась одного лише християнства, в той час як решта тем стосувались всіх інших релігій та філософій, взятих разом.

Опис змісту та цілей ХРФ, викладений в Законі про освіту 1998 року та інших документах, що входили до складу законодавчої бази, якщо його розглядати разом з положенням про християнську мету, припускав, що відмінності, застосовані до викладання християнства порівняно з іншими релігіями та філософіями, були не лише кількісними, але й якісними. З огляду на ці відмінності, виникало питання, як можна було належним чином досягти подальшої мети посилення взаєморозуміння, поваги та здатності підтримувати діалог між людьми з різним сприйняттям вірувань та переконань.

Суд далі розглянув питання про те, чи була можливість батьків просити про часткове звільнення від ХРФ достатньою у боротьбі з виявленим дисбалансом. По-перше, він зазначив, що практичне здійснення заходів із часткового звільнення призводило до значних проблем. Так, батьків необхідно було належним чином інформувати про подробиці планів уроків, аби вони могли виявити та заздалегідь повідомити школу про ті частини предмету, які були несумісними з їхніми власними переконаннями та віруваннями. Вочевидь, батькам було б важко постійно бути в курсі змісту навчання, яке відбувається в класі, і виділити несумісні частини, особливо враховуючи те, що проблему становило загальне християнське спрямування предмету ХРФ.

По-друге, за винятком випадків, в яких заява про звільнення стосувалась очевидної релігійної діяльності (і які не вимагали наведення конкретних підстав), умовою для отримання часткового звільнення було те, що батьки повинні були навести розумні підстави для подачі своєї заяви. Інформація про особисті релігійні та філософські переконання стосувалась однієї з найбільш інтимних сторін приватного життя. Хоча батьки не були зобов'язані розкривати свої переконання, а увага керівництва школи зверталась на необхідність належного врахування права батьків на повагу до приватного життя, існував ризик того, що батьки могли відчувати себе змушеними розкрити керівництву школи інтимні сторони своїх власних релігійних та філософських переконань.

По-третє, за наявності заяви від батьків про часткове звільнення, школи повинні були застосовувати у співпраці з батьками гнучкий підхід, з урахуванням релігійної чи філософської приналежності батьків і відповідного виду діяльності. Тому, що стосується низки видів діяльності, наприклад, молитви, співу гімнів, церковної служби та шкільних спектаклів, спостереження шляхом відвідання могло замінити залучення шляхом участі, при цьому основна ідея полягала в тому, що звільнення повинне стосуватись виду діяльності як такого, а не знань, які передаються через діяльність. Однак, на думку Суду, ця відмінність між діяльністю та знаннями вочевидь не лише ускладнено функціонувала на практиці, але й здавалася такою, що могла суттєво знизити ефективність права на часткове звільнення як таке. Крім того, на суто практичному рівні, з боку батьків могла існувати нерішучість стосовно того, щоб просити вчителів брати на себе додаткові тягарі такого диференційованого навчання.

Відповідно, Суд встановив, що система часткового звільнення могла накладати на відповідних батьків важкі тягарі з ризиком непотрібного розголошення питань їхнього особистого життя, і що можливість конфлікту могла стримувати їх від таких заяв. У деяких випадках, особливо у зв'язку з діяльністю релігійного характеру, сфера часткового звільнення навіть могла бути істотно зменшена поняттям диференційованого навчання. Це навряд чи можна вважати сумісним із правом батьків на повагу до своїх переконань для цілей статті 2 Протоколу № 1, витлумаченої у світлі статей 8 та 9 Конвенції. Крім того, Суд не був переконаний, що можливість батьків забезпечити навчання своїх дітей у приватних школах, як це стверджував уряд, могла звільнити державу від свого обов'язку стосовно захисту плюралізму в державних школах, які є відкритими для всіх.

У цьому контексті, незважаючи на численні схвальні законодавчі цілі, пов'язані із запровадженням ХРФ в звичайних початкових та середніх школах, вважати, що держава-відповідач достатньо попіклувалась про те, щоб інформація та знання, включені до навчальної програми, викладались в об'єктивній, критичній та плюралістичній формі для цілей статті 2 Протоколу № 1, не можна було.

Висновок: порушення (дев'ятьма голосами проти восьми).

Стаття 41 - встановлення порушення саме по собі становило достатню справедливую сатисфакцію за моральну шкоду, завдану заявникам.

Для отримання додаткової інформації, див., будь ласка, прес-реліз № 464.

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини
Це коротке викладення рішення, зроблене Секретаріатом, не є
зобов'язальним для Суду.

Натисніть тут для доступу до Інформаційних бюлетенів з практики Суду:
[Case-Law Information Notes](#)

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2012.

Офіційними мовами Європейського суду з прав людини є англійська та французька мови. Цей переклад було замовлено за підтримки Цільового фонду «Права людини» Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Він не є зобов'язальним для Суду; також Суд не несе жодної відповідальності за його якість. Його можна завантажити з бази рішень Європейського суду з прав людини HUDOC (<http://hudoc.echr.coe.int>) або з будь-яких інших баз даних, в яких Суд його також розмістив. Його можна відтворювати в некомерційних цілях за умови, що будуть зазначені повна назва справи та посилання на авторське право і Цільовий фонд «Права людини». Для використання будь-якої частини цього перекладу в комерційних цілях слід звертатися за наступною адресою: publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous

réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int